

Nr 6

Utlåtande i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 31 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 37 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionen II:37.

Gällande bestämmelser

Enligt bestämmelser i 20 kap. ärvdabalken skall bouppteckning upprättas efter varje avliden person. Hithörande bestämmelser innebär i huvudsak, att bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet samt att bouppteckningen inom en månad efter upprättandet skall ingivas till vederbörande domstol för inregistrering. Bouppteckningen skall förrättas av två gode män. Det ankommer på dödsbodelägare, som har egendomen i sin vård, eller ock boutredningsman eller testamentsexekutor att bestämma tid och ort för bouppteckningen samt att utse de gode männen. Omhändertages ej egendomen av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor, ankommer det på annan, som enligt 18 kap. 2 § ärvdabalken har egendomen i sin vård, att föranstalta om bouppteckning (bl. a. husfolk, husvärd, polismyndighet, av rätten särskilt förordnad god man). Det åligger rätten att tillse, att bouppteckning inom laga tid förrättats och ingivits. För att framtvunga bouppteckningspliktens fullgörande äger rätten förelägga vite eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Yppas efter bouppteckningens förrättande ny tillgång eller gäld eller annan felaktighet i bouppteckningen, skall inom en månad uppgöras s. k. tilläggsbouppteckning.

Vid inregistrering av bouppteckning eller tilläggsbouppteckning skall domstolen fastställa den skatt, som skall erläggas jämlikt reglerna i kungl. förordningen den 6 juni 1941 om arvsskatt och gåvoskatt.

Historik

I samband med boutredningslagens tillkomst övervägdes frågan, huruvida bouppteckning är erforderlig när boets egendom är ringa. I sitt år 1932 avgivna förslag till lag om boutredning och arvskifte anförde *lagberedningen* bland annat följande:

Hos oss torde också vid åtskilliga underrätter den praxis tillämpas, att fordran på bouppteckning eftergives, när enligt tillgängliga uppgifter tillgångarna äro så obetydliga, att de ej förslå till annat än gäldande av begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet. Huruvida denna praxis kan anses överensstämman med lagens mening, får anses tvivelaktigt. I varje fall synes den ej böra medgivas för framtiden. Enligt lagberedningens åsikt hör det till god ordning att, också när varken gäld eller tillgångar finnas genom bouppteckning fastslås, vilka som äro dödsbodelägare, samt att övriga uppgifter lämnas, vilka skola förekomma i bouppteckningen. Ny gäld liksom nya tillgångar kunna nämligen sedermera yppa sig, och då är det till gagn, att redan i samband med dödsfallet dessa uppgifter blivit fastslagna. I många hithörande fall är en bouppteckningsförrättning av nöden till vinnande av klarhet angående den verkliga ställningen. En regel, som avsåge befrielse från bouppteckningsplikt, då boet kunde anses vara ringa, synes även ur den synpunkten betänklig, att ovisshet om bouppteckningspliktens förhandenvaro stundom kunde uppkomma.

Frågan togs på nytt upp till behandling av *ärvdabalkssakkunniga* i deras år 1954 avgivna förslag till ärvdabalk. Från olika håll hade nämligen framställts önskemål att befrielse från bouppteckningsplikt skulle kunna medgivas under vissa omständigheter. Det hade visat sig svårt att få till stånd bouppteckning när den avlidne vore en medellös, på ålderdomshem avliden person eller då eljest den avlidne varken efterlämnat nämnvärda tillgångar eller annan skuld än till hemkommunen för åtnjuten socialvård. I dylika fall hade bouppteckningen praktiskt sett icke någon uppgift att fylla. Den för bouppteckningen erforderliga släktutredningen erbjöde ej sällan stora svårigheter. Ofta medförde det mycket besvär att få kontakt med den avlidnes anhöriga. Dessa vore stundom spridda över hela landet; en och annan bodde utom riket, vanligen i Amerika.

Ärvdabalkssakkunniga erinrade om lagberedningens ställningstagande och anförde vidare:

Enligt de sakkunnigas mening föreligger ej heller nu anledning till annat bedömande. På de av lagberedningen anförda skälen måste det anses vara av värde att den obligatoriska bouppteckningsplikten upprätthålles. I själva verket torde denna plikts fullgörande endast i undantagsfall föranleda mera avsevärt besvär. Då den avlidnes egendom ej omhändertages av dödsbodelägare, skall enligt 2 § andra stycket i förevarande kapitel annan, som är närmast till att omhändertaga egendomen, föranstalta om bouppteckning. I

de fall varom här är fråga torde det ofta vara naturligt att uppgiften ankommer på en socialvårdstjänsteman. Hos vederbörande pastorsämbete kan denne, även om han ej får upplysning om samtliga dödsbodelägare, åtminstone erhålla kännedom om någon som i sin tur kan lämna uppgift om de övrigas namn och adresser. Om det visar sig omöjligt att utan omgång få reda på viss dödsbodelägares adress, torde beträffande denne kunna antecknas att han vistas på okänd ort. Då det är uppenbart att den avlidnes tillgångar äro obetydliga och att skulden för åtnjuten socialvård i varje fall uppgår till väsentligt högre belopp, kan det nämligen icke vara rimligt att alltför stor möda nedlägges på att efterforska delägarnas adresser. Någon kallelse å den som vistas på okänd ort kan givetvis icke ske, och eftersom denne i realiteten icke erhåller något arv, torde ej heller kungörelse jämlikt 16 kap. i förslaget behöva utfärdas.

Under remissbehandlingen av ärvdabalksakkunnigas förslag berördes förevarande fråga endast av *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, som ansåg att trots de goda skäl, som åberopats för de sakkunnigas avvisande ståndpunkt, man beträffande avlidna, som icke efterlämnat några tillgångar eller allenast obetydliga tillgångar och skulder, ofta skulle kunna — utan att beaktansvärda olägenheter bleve följden — ersätta det fullständiga bouppteckningsförfarandet med åtgärder av enklare art.

Vid lagrådsremissen av förslaget till ärvdabalk förklarade föredragande *departementschefen*, att de sakkunniga enligt hans mening anfört bärande skäl för sin uppfattning, att den obligatoriska bouppteckningsplikten borde upprätthållas, och att han därför icke kunde tillmötesgå det av häradshövdingeföreningen framförda önskemålet om vissa lättnader i denna plikt.

Vid 1961 års riksdag väcktes motioner (I:497 och II:577) i, utom annat, samma ämne som det nu ifrågavarande. Motionerna, som behandlades av första lagutskottet, blev föremål för remissförfarande. Flertalet av remissinstanserna, Stockholms rådhusrätt, Sveriges advokatsamfund m. fl., fann den av motionärerna begärda utredningen påkallad, medan *Föreningen Sveriges häradshövdingar* avstyrkte motionärernas hemställan. I fråga om det närmare innehållet i angivna remissyttranden får utskottet hänvisa till sitt utlåtande nr 21 år 1961.

Utskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I utlåtandet anförde utskottet, bland annat, följande:

Vad beträffar motionärernas yrkande om en uppmjukning av bouppteckningsplikten, framgår av den ovan lämnade redogörelsen, att hithörande problem övervägts redan av lagberedningen 1932 och på nytt tagits upp till granskning vid utarbetandet av ärvdabalken samt att de skäl, som motionärerna nu andragit till stöd för sin uppfattning, i huvudsak har åberopats redan i den tidigare debatten, dock utan att vinna beaktande. De svårigheter, som enligt motionärerna är förenade med gällande bouppteckningsplikt, synes ej heller för närvarande kunna påkalla ett ändrat ståndpunktstagande.

Såsom advokatsamfundet framhåller i sitt yttrande, kan det sägas, att en bouppteckning i de av motionärerna angivna fallen icke har någon nämnvärd praktisk funktion att fylla, men å andra sidan måste beaktas, att bouppteckningen är av grundläggande betydelse för alla, som har intressen att bevaka i dödsboet. Det kan därför icke förväntas, att en ändring av hithörande regler enligt de av motionärerna angivna riktlinjerna skulle medföra något påtagligt minskat arbete med boutredningarna. Härtill kommer, att de bouppteckningar, varom här är fråga, redan nu i de flesta fall är föga arbetskrävande. Såsom framgår av ärvdabalkssakkunnigas ovan återgivna uttalande, kan det icke vara rimligt att kräva, att då tillgångarna är obetydliga alltför mycket arbete nedlägges för att efterforska dödsbodeläggares adresser. Härtill kommer, att avfattandet av den skriftliga bouppteckningen underlättas genom olika blankettformulär.

I en vid utlåtandet fogad reservation förordades en utredning i det av motionärerna angivna syftet.

Utskottet

Enligt ärvdabalkens bestämmelser skall bouppteckning utan undantag upprättas efter avliden person.

Motionärerna framställer önskemål om utredning i syfte att ge domstol rätt att medge befrielse från skyldigheten att upprätta och inge bouppteckning i fall, då den avlidne är medellös och saknar kända arvingar, då den avlidne är ett litet barn, som saknar tillgångar, eller då andra liknande omständigheter föreligger.

En uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten har, såsom framgår av vad ovan upptagits, vid flera tillfällen varit under övervägande. De skäl, som motionärerna nu andragit till stöd för sin uppfattning, har i huvudsak återopats redan under den tidigare debatten; senast i samband med motioner i frågan vid 1961 års riksdag. Första lagutskottet fann vid sistnämnda tillfälle i sitt av riksdagen godkända utlåtande ej sådana omständigheter ha förebringats, att en ändring av den av lagberedningen och ärvdabalkssakkunniga intagna ståndpunkten, att den obligatoriska bouppteckningsplikten borde bibehållas, kunde anses påkallad. Utskottet erinrade jämväl om att de bouppteckningar, varom det var fråga, i allmänhet fordrade föga omfattande utredningar och ofta kunde avfattas jämlikt förefintliga blankettformulär.

Utskottet, som ej finner skäl att biträda det i förevarande motioner framförda önskemålet, vill framhålla, utöver vad tidigare anförts till stöd för bibehållande av den obligatoriska bouppteckningsplikten, att det kan antagas, att det av motionärerna ifrågasatta förfarandet i många fall ej skulle medföra någon egentlig förenkling. Den utredning som i allt fall måste göras för att domstolen skall kunna bedöma, huruvida bouppteckning skall upprättas eller ej, kan nämligen förutsättas få sådan omfattning, att den ej

skulle väsentligen skilja sig från den utredning som för närvarande verkställes, då fråga är om avliden som saknar tillgångar.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I:31 och II:37, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 februari 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nyström, Per-Olof Hanson*, Arvidson, Erik Svedberg, fröken Mattson*, herrar Ferdinand Nilsson, Hilding och Wikner;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Boman, herrar Svensson i Vä, Gustafsson i Borås, fru Löfqvist*, fröken Bergegren och fröken Andersson i Strängnäs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar Nilsson, Ferdinand, Svensson i Vä och Gustafsson i Borås, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Enligt ärvdabalkens bestämmelser — — — lika med utskottet — — — avliden person.

Motionärerna framställer — — — lika med utskottet — — — omständigheter föreligger.

En uppmjukning — — — lika med utskottet — — — 1961 års riksdag. Vid sistnämnda riksdagsbehandling ställde sig, såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, flertalet remissinstanser positivt till det av motionärerna då framförda önskemålet. Utskottet delar den i förevarande motioner uttalade uppfattningen, att det i vissa fall kan sakna praktisk betydelse att efter avliden person upprätta fullständig bouppteckning. Det föreligger därför skäl att låta utreda de praktiska förutsättningarna för att införa befogenhet för domstol att i vissa fall medgiva befrielse från gällande bouppteckningsplikt.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I:31 och II:37, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning.»